

MAESTRO NİYAZI

Mahammad Vəliyev,
Üzeyir Hacıbəyli adına BMA-nın doktorantı
Email: max-ss@list.ru

“ Azərbaycan incəsənətində ən şərəfli yerlərdən birini tutan maestro Niyazi Hacıbəyovlar dinastiyasının ən görkəmli şəxsiyyətlərindəndir. Niyazi Tağızadə – Hacıbəyov bir bəstəkar kimi Azərbaycanda simfonik janra müraciət edən ilk bəstəkarlar siyahısında həm də bir dirijor kimi öz mənalı ömründə musiqimizin təbliğinə, onun həyata vəsiqə almasında əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir

Çox maraqlı, mənalı ömür yolu keçən maestro bir ictimai xadim, bəstəkar, dirijor kimi mədəniyyətimizə sayısız-hesabsız töhfələr bəxş edib. Bəstəkarın “Rast” simfonik muğamı, musiqimizin parlaq incilərindən olan “Arzu” mahnısı, “Çitra” baleti, “Konsert valsı”, “Qaytağı”-sı onun müxtəlif janrlarda necə parlaq nümunələr yaratdığına sübutdur.

Niyazinin dirijorluq sənəti musiqimizin ən yüksək zirvəsinə çatmışdır. Dirijorluğu tək ifaçılıq maharəti əks etdirməyərək, həm də xalqımızın mənavi zənginliyinin formalaşmasına, estetik görüşlərinin kamilliyinə xidmət etmişdir. Ümumiyyətlə, dirijorluq musiqi ifaçılığının ən gərgin, ən mürəkkəb və çətin sahəsi sayılır. Psixoloji və fiziki gərginliyi ilə seçilən dirijorluq sənəti böyük professionalıq, cismani və ruhi sağlamlıq tələb edir.

Maestro Niyazi sağlamlığı ilə əlaqədar bütün çətinliklərə sınaq olaraq, ömrü boyu sənətinin vurğunu kimi, özünü peşəsinə qurban verərək xalqına fədakarlıqla xidmət etdi.

O, hər çıxışına böyük tələbkarlıqla yanaşan, özünü tamamilə musiqi qanadlarına ataraq necə partitura olursa-olsun, onu parlaq, cazibədar çalılara boyayıb öz sehirli əlləri ilə, ilhamlı enerjisi ilə zənginləşdirirdi. Maestronun sevimli, doğma çöhrəsi, onun sərtliyi və ifaçı ehtirası ilə sanki vahdat təşkil edirdi.

Görkəmli incəsənət adamları maestronu həmişə yüksək qiymətləndirmişlər. Bu barədə Sabir Karimovun kitabında bu sözlərə rast gəlirik: “Niyazi odlu temperamentə, fikir aydınlığına, dərinliyə malik görkəmli interpretatordur”. Yaxud, “Niyazi ən böyük qiymətə layiqdir. O böyük iradəyə, güclü xarakterə və qeyri-adi əllərə malikdir”.

Niyazi özünün bitib-tükənməyən istedadını və enerjisini dün-

yanın bir çox ölkələrində nümayiş etdirmişdir. Bunlardan Fransa, Çexoslovakiya, Rumıniya, Macarıstan, Türkiyə və başqa ölkələri sadalamaq olar.

“ Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin təşkilində maestronun xidməti danılmazdır. Məhz onun fəaliyyəti nəticəsində orkestr özünün yaradıcılıq zirvəsinə fəth etmişdir. Niyazi yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Azərbaycan bəstəkarları arasında simfonik janra ilk müraciət edənlər siyahısındadır, xalq mahnılarının orkestr işləmələrinin əvəzsiz nümunələrini yaranandırlar. Niyazi kino musiqisinin, teatr musiqisinin ilk nümunələrini yarananlar arasındadır. O, Azərbaycan musiqisinin carçısı, zirvələr fəth etmiş interpretatordur, Azərbaycanın ilk böyük maestrosudur.

O, Azərbaycan bəstəkarlarının demək olar ki, hamısının simfonik əsərlərini öz yaradıcılıq süzğəcindən keçirərək tamaşaçılara yüksək professionalıqla çatdırmışdır. Təsadüfi deyil ki, Niyazinin dirijorluğu ilə ifa olunan hər bir əsər bizim üçün etalon olaraq qalmaqdadır. Üzeyir Hacıbəylinin "Koroğlu" operasını yazılmış uvertürünün belə gözəl dirijor təqdimatına hələ ki, rast gəlmirik. Niyazi onu bütün varlığı ilə hiss etmiş, ifasını zənginləşdirmişdir. Niyazi interpretasiyasının taravətini biz Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun, Soltan Hacıbəyovun, Arif Məlikovun əsərlərində duyuruq. Onun məşhur "cümə" konsertləri hər bir azərbaycanlının xatirində silinməz iz buraxmışdır.

Niyazinin yaradıcılıq yolunun başlanğıcı çox rəngarəng idi. 1934-1935-ci illərdə dirijorluğa başlayarkən artıq bir neçə forte-piano pyeslərinin müəllifi olmuş, parlaq təşkilatçı kimi Azərbaycan musiqisinin təbliğində fəal rol oynamışdır. Bu illər o, Üzeyir Hacıbəyovun, Müslüm Maqomayevin, Zülfüqar Hacıbəyovun operalarından fraqmentlərə Radio Komitəsinin simfonik orkestri ilə dirijorluq etmişdir. Maestro o zamanlar Moskva və Leninqrad Filarmoniyasının orkestrləri ilə də çıxış edirdi. Müslüm Maqomayevin "Nərgiz" operasını yeni tamaşaya qoyarkən dirijorun bu fikirlərinə rast gəlirik: "Opera tamaşalarının obarəzləri həyatı, real olmalıdır".

Bu sözləri oxuyarkən xatirimizə dəhi Toskanininin La-Skaladakı heyratəmiz tamaşaları canlanır. Yazılanlardan belə qənaətə gəlmək olardı ki, bu tamaşalar öz reallığı, canlılığı ilə insanların əhvalına təsir etmək qabiliyyətinə malik olmuşdur. Bəlkə elə buna görə də bizim Maestro Toskanininin xatırladır.

Dirijorun sonrakı fəaliyyəti M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri kimi, simfonik orkestrin təşkilatçılığı ilə bağlıdır. Bu illərdə Çaykovski yaradıcılığına, onunla paralel Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə müraciəti nəzərə çarpır. Q.Qarayevin, C.Hacıyevin əsərləri ilə yanaşı Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu" operasının tamaşasına da dirijorluq edir. Bir bəstəkar kimi isə "Kəndlilər" kinofilminə musiqi yazır, "Xosrov və Şirin" operası üzərində işləyir.

Böyük Vətən müharibəsi illərində yorulmadan çalışaraq böyük proyektlər üzərində işləyir. Bəstəkarlardan Q.Qarayevin, S.Hacıbəyovun, F.Əmirovun, Ə.Abbasovun vətənpərvərlik mövzusunda olan əsərlərini xalqa çatdırır. Bu illər dəhi Çaykovskinin digər simfoniya-larına da müraciət edərək Rimski-Korsakovun, Balakirevin, Taneyevin musiqisi, dəhi Bethovenin, Listin, Berliozun program xarakterli əsərləri ilə diqqətimizi cəlb edir. F.Əmirovun "Şur", "Kürd Ovsarı" simfonik muğamları da Niyazi konsertlərinin bəzəyinə çevrilir.

Keçən əsrin 49-50-ci illərində dirijor yadda qalan proqramlarla çıxış edir. Bethovenin 9-cu simfoniyası, Myaskovskinin, Şostakoviçin əsərləri, Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığına yenidən baxış buna gözəl misal ola bilər. Maestro onun festivallarda, dekadalardakı uğurları hamı da bəstəkarlarımızın uğurlarına çevrilir.

Niyazi müşayətçi kimi də çox təqdirəlayiqdir. Rixter, Gilles, Zak, Merjanov, Başkurov, Van Klibern və başqaları buna parlaq misal ola bilər. Yaradıcılığının şedevrlərindən sayılan "Konsert" valsı, "Arzu" mahnısı, "Koroğlu" operasına uvertürünün yeni interpretasiyası bu dövr fəaliyyətinin məhsuludur. Maestro məhz bu illərdə Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət konsert proqramları ilə möhtəşəm çıxışlar edir. Sonrakı illərdə M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrının baş dirijoru təyin edildikdən sonra onun dekadaya hazırladığı "Koroğlu", "Sevil", "Yeddi gözəl" tamaşaları dirijorluğunun zirvələrinə çevrilir. Onu "sovet incəsənətinin görkəmli ustası" adlandırırlar.

Dirijorluq fəaliyyətinin təqdirəlayiq uğurlarından biri isə Arif Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi" baletidir.

“ Niyazi intuisiyası, Niyazi duyumu, Niyazi temperamenti, Niyazi istedadı orkestrlə dirijorun bir vəhət təşkil etməsinə, bütün iştirakçılarla birgə nəfəs almasına nail olurdu. Bu illər Niyazi Çaykovskinin "Yatmış gözəl" və Prokofyevin "Daş çıxmaq" tamaşalarına qarşı səfərlərində dirijorluq edərək triumf qazanmışdır.

60-cı illər maestro Törkiyə səfəri ilə yaddaqalandır. Çaykovskinin "Yevgeni Onegin" və "Yatmış gözəl" tamaşalarına dirijorluğuna görə türk musiqiçiləri maestronu "rus musiqisinin əsl ifaçısı" adlandırmışdır.

70-ci illərdə Niyazi öz "Çitra" baletinin yeni variantını hazırlayıb. Bu illərdə maestro böyük sənətkarlıqla Brams, Vaqner, Debüssi, Ravel, Skryabin, Raxmaninov yaradıcılığına müraciət edir.

Fikrət Əmirova

Türk bəstəkəri Adnan Sayqunun "Koroğlu" operası və "Yunus Əmra" oratoriyası maestronun böyük maraq doğuran çıxışlarına çevrilir.

Maestronun ictimai xadim kimi fəaliyyətinə nəzər salsaq onu deyə bilərik ki, yorulmaz dirijor ömrü boyu bütün fəaliyyəti musiqisinin, xüsusilə Azərbaycan musiqisinin təbliğinə, onun səfətinə, milli köklərinin qorunmasına sərf edib. Maestro Aşıqlar qurultayının aktiv iştirakçısı olmuş, bir ictimai xadim kimi çıxışlarında musiqiminə yol tapan yad unsurlardan qorunmadığımızı tövsiyə etmişdir. Niyazi Qərbi Avropa və rus bəstəkarlarının əsərlərinin interpretasiyasında öz istedadı ilə zirvələr fəth edərək pult əksində bir titana çevrilmiş, vətənimizin adını yüksəkələrə qaldırmışdır. ♦

Ədəbiyyat

1. "Azərbaycan xalq musiqisi"; Oçerklər. "Elm". Bakı – 1981.
2. Ü.Hacıbəyova. "Hacıbəyovların musiqi dünyası." "Okafset". Bakı – 2006.
3. Г.А.Абдуллазаде. "Философская сущность Азербайджанских мугамов". "Язычы". Баку – 1983.
4. Л.Карачиева. "Кара Караев". Москва. Сов. Композитор – 1960.
5. "История Азербайджанской музыки". Часть I. "Маариф". Баку – 1992.
6. И.Стравинский. "Публицист и собеседник". Сов. Композитор. Москва – 1988.

Резюме

В статье подробно рассматривается концертная деятельность великого азербайджанского дирижера-композитора, общественного деятеля Ниязи. А так же анализируется роль и значение его в пропаганде и развитии азербайджанской музыки.

Ключевые слова: дирижер, раст, симфонический мугам, интерпретатор, композитор, азербайджанская музыка.

Summary

The article details the concert activity of the great Azerbaijani composer, conductor, public figure Niyazi. And also examines the role and the importance of it in the propaganda, and in the development of Azerbaijani music.

Key words: conductor, rast, symphonic mугam, interpreter, composer, music of Azerbaijan.